

Navigácia v neistote

Mladí cudzinci v Trnavskom kraji a ich zraniteľnosť voči situácii NEET

Elena Gallová Kriglerová

Alena Holka Chudžíková

Jana Kadlečíková

Terézia Suránová

CVEK

centrum pre výskum
etnity a kultúry

Navigácia v neistote

Mladí cudzinci v Trnavskom kraji a ich zraniteľnosť voči situácii NEET

Autorky:

Elena Gallová Kriglerová

Alena Holka Chudžíková

Jana Kadlečíková

Terézia Suránová

Vydalo:

Centrum pre výskum etnicity a kultúry

Heydukova 2139/3

811 08 Bratislava

www.cvek.sk

2026

Text neprešiel jazykovou korektúrou.

Vychádza v rámci projektu Perspektívy a potenciál mladých migrantov a migrantiek – rozvoj inkluzívneho systému podpory, ktorý je financovaný Európskou úniou v programe Impact Lab Nadácie Pontis.

Spolufinancované Európskou úniou v rámci projektu č 101184844: ImpactAS 2 – Impact Acceleration of Slovak CSOs 2 (ImpactAS II). Vyjadrené názory a stanoviská sú názormi a stanoviskami autora/-ov a nemusia nevyhnutne odrážať názory Európskej únie alebo Európskej výkonnej agentúry pre vzdelávanie a kultúru (EACEA). Európska únia ani Európska výkonná agentúra pre vzdelávanie a kultúru za ne nezodpovedá.

Spolufinancovaný
Európskou úniou

Obsah

Úvod	4
Vzdelávanie – medzi úspešným začleňovaním a rizikom predčasného ukončovania štúdia	6
Zamestnávanie – limity sociálneho kapitálu na trhu práce	10
Životné podmienky – kríza bývania a nestabilita	13
Od izolácie k sociálnemu kapitálu – potenciál voľnočasových aktivít	15
Od neviditeľnosti k priateľstvám: výzvy sociálnej integrácie mladých cudzcov	18
Hlas mladých cudzcov a možnosti participácie	22
Duševné zdravie – kumulované výzvy a bariéry v pomoci	25
Jednotné kontaktné miesta – nástroje pre prevenciu situácie NEET u mladých cudzcov	28
Záver a zhrnutie	31

Úvod

Táto analýza je výsledkom terénneho výskumu v Trnavskom kraji, ktorý Centrum pre výskum etnicity a kultúry realizovalo na prelome rokov 2025 a 2026. V rámci neho bolo zrealizovaných 16 výskumných rozhovorov s rôznymi aktérmi pracujúcimi s mládežou v rámci kraja (štátne, mestské a vzdelávacie inštitúcie, mimovládne organizácie) a so 6 mladými cudzincami a cudzinkami.

Analýza sa komplexne zaoberá **špecifickou situáciou, bariérami a výzvami, ktorým čelia mladí cudzinci a odídenci v Trnavskom kraji**. Výskum identifikuje kľúčové zistenia naprieč rôznymi sférami ich života a poukazuje na fakt, že títo mladí ľudia predstavujú **vysoko zraniteľnú skupinu**, ktorej situácia je v porovnaní s domácou mládežou omnoho krehkejšia.

Analýza mapuje najdôležitejšie oblasti ich života v novom prostredí.

Skúma cestu od počiatočného začleňovania sa do **vzdelávacieho systému**, kde sa s pribúdajúcim vekom prehĺbujú rôzne štrukturálne a sociálne problémy, až po ich **vstup na trh práce**, ktorý je pre nedostatok sociálneho kapitálu často sprevádzaný prekarizáciou, prácou v šedej ekonomike a hrozbou vykorisťovania.

Definuje ich krehkú životnú situáciu, najmä krízu dostupnosti bývania, existenčnú neistotu a celkovú zraniteľnosť.

Analýza tiež do hĺbky analyzuje bariéry v nadväzovaní priateľstiev s domácimi rovesníkmi, minimálne zapájanie sa do voľnočasových aktivít či občianskej participácie. Upozorňuje pritom na silný obranný mechanizmus tzv. „**neviditeľnosti**“ a **samoizolácie**, kedy sa títo mladí uťahujú výlučne do vlastných komunít.

V neposlednom rade analýza reflektuje často podceňované dopady kultúrneho šoku, vojnových tráum, dvojitého študijného zaťaženia, ale aj xenofóbneho neprijatia zo strany majority na duševné zdravie týchto mladých ľudí.

Kumulácia všetkých týchto bariér výrazne zvyšuje riziko, že títo mladí ľudia prepadnú systémom a **ocitnú sa v situácii NEET** (mimo vzdelávania a zamestnania).

Cieľom tejto analýzy je preto nielen pomenovať existujúce problémy a systémové bariéry, ale aj definovať potreby na prekonanie ich izolácie. Analýza môže slúžiť ako podklad pre nevyhnutnú inštitucionálnu zmenu, ktorej ústredným nástrojom by mali byť pripravované **jednotné kontaktné miesta (JKM)** – inštitúcie poskytujúce proaktívnu, kultúrne citlivú a nízkoprahovú záchrannú sieť pre úspešnú integráciu mládeže s cudzineckým pôvodom do spoločnosti.

Vzdelávanie

Medzi úspešným začleňovaním a rizikom predčasného ukončovania štúdia

Výskum identifikoval niekoľko kľúčových zistení, ktoré reflektujú špecifickú situáciu, bariéry a výzvy mladých cudzincov a cudziniiek vo vzdelávacom systéme v Trnavskom kraji. Hoci je ich počiatočné začlenenie, najmä na základných školách, vnímané pomerne pozitívne, s narastajúcim vekom sa prehlbujú rôzne štrukturálne a sociálne problémy.

Dostupnosť škôl a proces začleňovania

Mladí cudzinci sa do stredoškolského vzdelávania zaraďujú pomerne úspešne, pričom výber škôl (najmä odborných) je pre nich relatívne priaznivý. Mnohí sa dostávajú na odbory, ktoré si primárne vybrali, čo je uľahčené tým, ak prichádzajú s rodinami a majú čas zorientovať sa v systéme.

Situácia sa komplikuje pri prechode na vysokoškolské vzdelávanie. Jazykové požiadavky a proces prijímacích konaní výrazne obmedzujú ich slobodný výber. Mnohí študenti napokon neštudujú to, čo ich zaujíma, ale to, kde ich dokážu prijať (často na odboroch s nižšími jazykovými nárokmi).

Administratívne a inštitucionálne prekážky

Mladí cudzinci čelia výraznej **administratívnej náročnosti**, ktorá následne obmedzuje ich prístup k vzdelávaniu.

Najvýraznejším problémom je **legalizácia pobytu** a zdĺhavé procesy na cudzineckej polícii.

Zásadnou bariérou je **uznávanie predchádzajúceho vzdelania (nostrifikácia)**. Študenti sa často ocitajú v byrokratickom „uzavretom kruhu“, kedy univerzita vyžaduje nostrifikáciu pred prijatím, no nostrifikáciu nemožno vybaviť bez potvrdenia o štúdiu.

Problémom sú aj nejednotné požiadavky na certifikáty zo slovenského jazyka a komplikácie pri hľadaní ubytovania pre neplnoletých zahraničných študentov na internátoch.

Jazyková bariéra a jej dopady

Nedostatočná znalosť slovenského jazyka je jednou z najzásadnejších prekážok s komplexným dopadom.

Mladí cudzinci nastupujúci do vyšších ročníkov základných škôl a na stredné školy čelia **akademickému tlaku**, keďže musia v cudzom jazyku zvládať prijímacie pohovory a monitory.

Jazyková bariéra negatívne **ovplyvňuje aj odbornú psychologickú a špeciálnopedagogickú diagnostiku**, čo vedie k nesprávnemu nastaveniu podpory v školách.

Slabá znalosť jazyka u rodičov vedie k ich odpojeniu od vzdelávacieho procesu detí (náročnosť komunikácie s uči-

tel'mi či využívania systémov ako EduPage), čím mladí zostávajú v systéme osamotení.

Dvojité zaťaženie a ekonomický tlak

Značná časť mladých cudzincov (špecificky ukrajinských odídenecov) žije pod tlakom povinností presahujúcich rámec bežného štúdia.

Mnohí sa vzdelávajú na Slovensku **prezenčne a zároveň pokračujú vo výučbe online vo svojej domovskej krajine**. Toto preťaženie paradoxne znižuje ich motiváciu učiť sa po slovensky a integrácia do miestnych škôl sa spomaľuje.

V dôsledku vysokej pracovnej vyťaženia rodičov na seba mladí ľudia preberajú starostlivosť o domácnosť a mladších súrodencov. Taktiež pociťujú **potrebu privyrábať si**, čo vedie k tomu, že už počas strednej školy uprednostňujú brigády pred vzdelávaním, aby pokryli základné životné náklady seba či svojej rodiny.

Riziko predčasného ukončenia vzdelávania

Kombinácia vyššie spomenutých faktorov vytvára zvýšené **riziko predčasného ukončovania školskej dochádzky**, a to najmä u ukrajinskej mládeže. Štúdium na Slovensku pre nich často stráca okamžitý zmysel v porovnaní s vidinou rýchleho zárobku potrebného na prežitie rodiny, a to či už na Slovensku, alebo v domovskej krajine.

Sociálna izolácia a diskriminácia

Nedostatočná jazyková vybavenosť a kultúrne rozdiely priamo korelujú so **sociálnou izoláciou v školských kolektívoch**.

Mladí cudzinci si len ťažko hľadajú priateľov a často sa uzatvárajú do vlastných komunít. Významným negatívnym javom v školách je šikana a xenofóbia, prejavujúca sa verbálnymi útokmi (napr. posielanie "naspäť na Ukrajinu"). Matky týchto detí navyše tieto incidenty často nenahlasujú pre strach zo zhoršenia situácie svojich detí.

Zamestnávanie

Limity sociálneho kapitálu na trhu práce

Vstup mladých cudzincov a cudziniiek na trh práce v Trnavskom kraji je sprevádzaný špecifickými výzvami, ktoré z nich robia vysoko zraniteľnú skupinu. Ich situácia je formovaná nielen štrukturálnymi bariérami, ale aj absenciou sociálnych kontaktov, ktoré by vytvárali podporné siete, a nutnosťou zabezpečiť si okamžitý príjem.

Informačná izolácia a nízky sociálny kapitál

Mladí cudzinci (špecificky z Ukrajiny) trpia **nedostatkom širšieho sociálneho kapitálu**, čo obmedzuje ich prístup k informáciám o trhu práce a výrazne znižuje návratnosť formálneho vzdelania.

Informácie o pracovných ponukách sa v týchto komunitách šíria takmer výlučne neformálnymi kanálmi, ako sú odporúčania známych alebo skupiny na sieti Telegram. Tento spôsob hľadania zamestnania síce uľahčuje okamžitý vstup na trh, no zároveň **zvyšuje riziko neformálnej a nestabilnej práce** s obmedzenou možnosťou vyjednávať so zamestnávateľom.

Prekarizácia práce a hrozba vykorisťovania

Nepľnoletí cudzinci (do 18 rokov) narážajú na odmietanie zo strany oficiálnych personálnych agentúr, čo ich nevyhnutne tlačí do hľadania práce v sivej ekonomike, napríklad

vo forme nelegálnych brigád na stavbách za neadekvátnu mzdu.

Aj mladí ľudia s ukončeným vzdelaním majú problémy s nájdením adekvátnej práce a sú často tlačení do **nízkokvalifikovaných pozícií**, čo im spôsobuje problémy v oblasti duševného zdravia.

Mladí cudzinci sa na trhu práce opakovane stretávajú s pracovným vykorisťovaním. Sú mimoriadne zraniteľní voči **personálnym agentúram**, ktoré môžu zneužívať ich neznalosť slovenského jazyka, legislatívy a pracovných práv. Tieto praktiky vyúsťujú do nevyplácania dohodnutých miezd alebo poskytovania neadekvátnych až nevyhovujúcich pracovných podmienok.

Administratívne a legislatívne bariéry

Systémovou prekážkou je zdĺhavé **uznávanie kvalifikácií** z krajiny pôvodu, pričom problémom je aj fakt, že viaceré odbory a profesie študované v zahraničí na Slovensku formálne neexistujú.

Samotný pobytový status cudzincov ich môže znevýhodňovať, keďže niektoré formy pobytu im napríklad **znemožňujú získať príspevok na absolventskú prax**.

Jazyková bariéra a sociálna neistota

Kombinácia jazykového deficitu a nízkej sebadôvery predstavuje výraznú prekážku pri sebaaprezentácii. Mnohí mladí cudzinci sú hanbliví, nepoznajú presne svoje pracovné práva a **nevyjednávajú o plate**.

U určitých cudzineckých komunít (napríklad macedónskych či vietnamských) zamestnaných v rodinných prevádzkach

preberajú komunikáciu so zamestnávateľmi a okolím výlučne starší členovia rodiny s lepšou znalosťou jazyka. To presúva mladých ľudí do úzadia a zamedzuje ich socializáciu mimo rodinnej bubliny.

Riziko vyhorenia napriek vysokej adaptabilite

Mladí cudzinci sú na lokálnom trhu práce často vnímaní ako **omnoho samostatnejší a odolnejší** než domáca mládež, keďže si dokážu prácu nájsť mimoriadne rýchlo (vd'aka spomínaným sieťam a kontaktom).

Ich obrovské pracovné nasadenie je však primárne dôsledkom existenčnej nutnosti. Pracujú nad svoje sily, pretože musia, čo ich paradoxne vystavuje **riziku vyhorenia a vyčerpania**.

Regionálna migrácia za prácou a kvalitou života

Mladí cudzinci **často odchádzajú z menších miest** Trnavského kraja do väčších centier s rozvinutejším trhom práce. Dôvodom však nie sú len samotné pracovné miesta. Väčšina týchto mladých ľudí pochádza z veľkomiest vo svojej domovskej krajine a malé mestá na Slovensku im neponúkajú dostatok príležitostí pre preferovaný štandard a kvalitu života

Životné podmienky

Kríza bývania a nestabilita

Výskum identifikoval špecifické faktory, ktoré zásadne prehlbujú zraniteľnosť mladých cudzincov a odídcov v Trnavskom kraji. Ich situácia je v porovnaní s domácou mládežou omnoho krehkejšia, pričom čelia rizikám najmä v oblasti bývania, ekonomickej stability a bezpečnosti.

Nestabilita a nevyhovujúce podmienky bývania

Mladí cudzinci a odídcenci pociťujú krízu dostupnosti bývania oveľa výraznejšie ako domáca populácia. Mnohí ukrajinskí odídcenci žijú v stiesnených podmienkach zdieľaných prenájmov, kde jednu izbu alebo malý byt obýva viacero osôb. Tento stav im bráni v integrácii a budovaní vzťahov, keďže si napríklad do takéhoto prostredia nemôžu pozvať priateľov.

Akákoľvek strata bývania pre mladých cudzincov predstavuje ohrozenie. Ukončenie vyplácania príspevkov na ubytovanie odídcov napríklad viedlo k tomu, že časť cudzincov musela svoje dovtedajšie domovy opustiť.

Zásadnou krízovou situáciou pre študujúcich cudzincov je prax niektorých škôl, ktoré zatvárajú internáty počas víkendov (od piatku do nedele), sviatkov a prázdnin.

Kým slovenskí študenti môžu odísť na tento čas k rodičom, zahraniční študenti túto možnosť nemajú a sú odkázaní na alternatívne riešenie, napr. tráviť víkendy a sviatky cestovaním vo vlakoch.

Zvýšená ekonomická a existenčná zraniteľnosť

Akékoľvek zlyhanie systému (strata miesta na internáte, strata príspevku na bývanie alebo strata príjmu) je pre mladých cudzincov **nepomerne väčším ohrozením** než v prípade iných mladých ľudí.

Vzdelávacia izolácia znamená pre mnohých mladých odídencom veľkú prekážku pri následnom hľadaní zamestnania. Značná časť mladých odídencom študuje výhradne online v ukrajinskom vzdelávacom systéme a vôbec sa neučí slovenský jazyk. Tento faktor z nich na slovenskom trhu práce robí takmer nezamestnateľnú skupinu.

V dôsledku jazykovej bariéry a ďalších sociálnych okolností sú cudzinci často tlačení výhradne do menej kvalifikovaných pozícií, čo priamo znamená nižšie príjmy a sťažuje ich akékoľvek ekonomické osamostatnenie.

Od izolácie k sociálnemu kapitálu

Potenciál voľnočasových aktivít

Ukazuje sa, že hoci voľnočasové aktivity predstavujú jeden z najúčinnějších nástrojov integrácie, učenia sa jazyka a budovania sociálneho kapitálu, mladí cudzinci v Trnavskom kraji tento potenciál naplňajú len minimálne. Vo vzťahu k voľnému času zostávajú do veľkej miery izolovanou a pre systém „neviditeľnou“ skupinou.

Syndróm „neviditeľnej“ mládeže a pasivita inštitúcií

Mladí cudzinci a cudzinky sa do organizovaných voľnočasových aktivít zapájajú len vo veľmi malej miere. Pracovníci s mládežou majú o potrebách tejto skupiny nízke povedomie a o dôvodov ich nezapájania panujú len dohady (predpokladajú strach alebo utiahnutosť).

Organizácie však sebareflexívne priznávajú zásadný problém: voči cudzincom často neprejavujú aktívny záujem, nevedia, kde sa tieto komunity nachádzajú, a absentuje proaktívne oslovovanie.

Kapacitné bariéry a informačná izolácia

Najmä ukrajinská mládež čelí výraznému zaťaženiu z dôvodu učenia sa jazyka a súbežného dištančného štúdia na ukrajinských stredných školách, čo im odoberá kapacitu na voľný čas.

Zahraniční vysokoškooláci zas trávajú čas takmer výlučne na internátoch v uzavretých skupinách, bez akýchkoľvek väzieb na lokálne obyvateľstvo.

Mladí cudzinci získavajú informácie o dianí v meste primárne cez uzavreté online kanály (skupiny na sieti Telegram, Instagram) alebo od kamarátov. Chýbajú systematické komunikačné kanály, ktoré by dokázali túto mládež osloviť mimo ich bubliny.

Priestorová núdza a potreba nízkoprahovosti

V dôsledku zlých a stiesnených podmienok bývania (často viaceré osoby v malých alebo jednoizbových bytoch) si mladí cudzinci nemôžu vodiť priateľov domov. Sú tak odkázaní na trávenie času vonku, v parkoch či nákupných centrách.

Títo mladí ľudia tak potrebujú fyzický priestor na stretávanie, kde sa od nich nebude vyžadovať **žiadny výkon ani organizovaná činnosť**. Ich záujem o socializáciu je zjavný – napríklad po skončení formálneho doučovania slovenčiny majú prirodzenú tendenciu v priestoroch zostávať, hrať sa a neformálne komunikovať.

Zlyhanie klasickej propagácie a význam komunitných „ťaháčov“

Skúsenosti z trnavských mestských klubovní ukazujú, že mechanické prispôsobenie (napríklad preklad plagátov do srbčiny alebo ukrajínčiny) na prilákanie cudzincov vôbec nefunguje.

Cudzinci vstupujú do formálnych voľnočasových inštitúcií iba vtedy, ak tam majú nejaký **identifikačný bod alebo osobu z vlastnej komunity**. Ukrajinská mládež napríklad začala navštevovať klubovňu len vďaka prítomnosti ukrajinskej dobrovoľníčky, no po jej odchode sa skupina okamžite rozpadla a prestala priestor využívať.

Potreba „vlastnej bubliny“ ako predpoklad integrácie

Priamy vstup do slovenských rovesníckych kolektívov je pre mnohých mladých cudzincov (najmä pre introvertov) príliš ohrozujúci a náročný.

Prejavujú silnú potrebu **bezpečného priestoru** len pre seba (napríklad požiadavka, aby bola klubovňa otvorená o hodinu skôr výlučne pre ukrajinskú skupinu).

Hoci to organizácie môžu mylne vnímať ako zlyhanie integrácie, výskumné zistenia poukazujú na opak: zotrvávanie vo „vlastnej bubline“ plnej ľudí s rovnakými skúsenosťami im poskytuje potrebné bezpečie. Zachovanie vlastnej kultúrnej identity a silných koreňov je kľúčovým predpokladom na to, aby mladí cudzinci a cudzinky získali sebavedomie pre neskoršie, úspešné prepojenie s majoritnou spoločnosťou.

Od neviditeľnosti k priateľstvám

Výzvy sociálnej integrácie mladých cudzincov

Nadväzovanie priateľstiev s domácimi rovesníkmi predstavuje pre mladých cudzincov a cudzinky pomyselný „výťah“ k úspešnej integrácii, pretože im dodáva nevyhnutný pocit domova a prijatia. Tento proces je však náročný, nedeje sa automaticky a je sprevádzaný množstvom bariér.

Vek príchodu ako kľúčový determinant integrácie

Zatiaľ čo začlenenie detí, ktoré prichádzajú v mladšom školskom veku, prebieha relatívne bezproblémovo, **pre tínedžerov je situácia omnoho náročnejšia.**

Narážajú na bariéru už stmelených stredoškolských kolektívov, do ktorých je ťažké preniknúť, alebo zostávajú izolovaní v dôsledku dištančného štúdia vo svojej domovskej krajine.

Významným negatívnym faktorom pre dospievajúcich je aj inštitucionálne zníženie ročníka (napríklad z 11. ročníka na Ukrajinu, teda zo strednej školy, do 9. ročníka slovenskej základnej školy), čo vnímajú ako ponížujúce.

Jazyk ako symbolická hranica vylúčenia

Jazyková bariéra nepredstavuje len technický problém komunikácie, ale funguje v kolektívoch ako priama **deliaca čiara medzi plnohodnotným členstvom a „trvalou dočasnosťou“**.

Domáci spolužiaci často nejavia o cudzincov záujem a zdráhajú sa s nimi rozprávať výlučne pre jazyk, hoci za izoláciou stoja aj iné faktory (odlišné záujmy, neformálne kódy komunikácie či kultúrne rozdiely).

Neprijatie kolektívom a xenofóbne nálady

Významnou prekážkou priateľstiev je aj neprijatie zo strany rovesníkov.

Mladí Ukrajinci sa stávajú terčom pro-ruských poznámok a postojov, ktoré slovenské deti preberajú z domáceho prostredia. Odmietaniu čelí v niektorých lokalitách aj srbská mládež, čo je spojené s doznievaním protestov lokálnych obyvateľov proti príchodu pracovných migrantov z minulosti.

Tieto skúsenosti podčiarkujú potrebu cielených preventívnych programov na školách na elimináciu predsudkov.

Samoizolácia a „neviditeľnosť“ ako obranný mechanizmus

V dôsledku vyššie spomenutých bariér sa mladí cudzinci cielene snažia byť pre systém „neviditeľní“.

Ich izolácia nie je len pasívna, ale slúži primárne ako obranný mechanizmus pred nepochopením a stresom.

Ich **sociálny život** sa zužuje a obmedzuje takmer výlučne na inštitucionálne rámce – **školu, internát alebo pracovisko**. Chýbajú im nielen príležitosti, ale aj sebaistota a komunikačné zručnosti potrebné na nadväzovanie širších vzťahov mimo týchto rámcov. Prirodzene sa uťahujú do vlastných komunit, kde nachádzajú bezpečný priestor. Zdieľaný jazyk, spoločné traumy a rovnaké životné skúsenosti im umožňujú fungovať bez nutnosti neustále niečo vysvetľovať.

Aj tí cudzinci, ktorí formálne ovládajú slovenský jazyk, sa v náročných alebo neformálnych situáciách cítia psychologicky istejšie vo svojom rodnom jazyku. Na verejnosti (napríklad v nákupných centrách) však za používanie vlastného jazyka čelia verbálnym útokom, čo prehlbuje ich pocit „nevítanosti“.

Internátny mikrosvet a zdieľané „cudzinectvo“

Keďže nadväzovanie vzťahov s majoritou je ťažké, zahraniční študenti (na stredných aj vysokých školách) si vytvárajú vlastné, uzavreté komunity. Spája ich práve zdieľaná skúsenosť migrácie, odchodu z domu a toho, že sú na Slovensku cudzincami.

Hoci im tento internátny mikrosvet poskytuje nevyhnutnú emocionálnu oporu, prijatie a pocit bezpečia, zároveň posilňuje väzby výlučne dovnútra komunity a oslabuje ich sociálny kapitál smerom k majoritnej spoločnosti. Chýbajú im tak väzby potrebné pre trh práce či občiansku participáciu.

Pasivita majority a nutnosť prvého kroku

Výskum jasne naznačuje, že samotná fyzická prítomnosť v škole či v meste nevedie k integrácii automaticky.

Pre úspešné prekonanie bariér a prelomenie izolácie sa ukazuje ako nevyhnutné, aby **väčšinová (slovenská) populácia bola proaktívnejšia a urobila vo vzťahu k mladým cudzincom prvý krok.**

Hlas mladých cudzincov a možnosti participácie

Hoci je participácia na verejnom živote kľúčová pre prevenciu sociálneho vylúčenia, mladí cudzinci sa v týchto procesoch na úrovni kraja prakticky vôbec neangažujú. Ich možnosti zapojenia sú limitované pocitmi neprijatia, životnou neistotou a nutnosťou chrániť sa pred negatívnymi reakciami okolia.

Posun od solidarity k odmietaniu a priama šikana

Mladí cudzinci, najmä tí z Ukrajiny, mimoriadne citlivo vnímajú celospoločenský posun od počiatkovej vlny solidarity po vypuknutí vojny k postupnej apatii, obavám majority o pracovné miesta až k prejavom závesti a odmietania.

V školskom prostredí čelia priamym prejavom nepriateľstva, vrátane verbálnej šikany a odkazov, aby sa „vrátili naspäť na Ukrajinu“. Tieto útoky prichádzajú od spolužiakov (často preberajúcich proruské postoje z domáceho prostredia), ale v niektorých prípadoch aj priamo od učiteľov.

Zlyhanie štandardných foriem participácie

Hoci Trnavský kraj a mestá vytvárajú nadštandardné možnosti participácie (mládežnícke parlamenty, participatívne rozpočty), mladí cudzinci sú v týchto štruktúrach takmer neprítomní.

Inštitucionálna snaha osloviť ich prostredníctvom štandardných postupov (napríklad cez školské aktivity či mimovládne organizácie) zlyháva na kombinácii jazykovej neistoty, sociálnej izolácie a strachu z neprijatia.

Mladí cudzinci jednoducho nemajú pocit, že sú v týchto priestoroch vítaní a pretrvávajúca životná neistota im bráni v akejkoľvek hlbšej občianskej angažovanosti vo verejnom priestore.

Nevyhnutnosť „bezpečných vstupných brán“ a kultúrnej citlivosti

Aby sa cudzinci vôbec začali zapájať, akútne potrebujú „bezpečný priestor len pre seba“ – napríklad možnosť navštevovať klubovne najprv vo vyhradenom čase exkluzívne pre ich komunitu, aby nabrali odvahu na neskorší vstup do zmiešaného kolektívu.

Pri budovaní inštitucionálnej podpory, akou sú napríklad jednotné kontaktné miesta (JKM), je absolútnou nutnosťou mimoriadna kultúrna a jazyková citlivosť. To zahŕňa prítomnosť personálu, ktorý rozumie traume a strate domova, možnosť komunikácie v rodnom jazyku či využitie tlmočníkov.

Na prelomenie bariér je potrebné aktívne pracovať s komunitnými lídrami, využívať rovesnícke (peer-to-peer) modely a poskytovať im roly, v ktorých sa budú cítiť nielen prijatí, ale aj užitoční a viditeľní.

Duševné zdravie

Kumulované výzvy a bariéry pomoci

Téma duševného zdravia mladých cudzincov a cudziniiek je na Slovensku stále nedostatočne preskúmaná. Pritom však pri nich existujú špecifické rizikové faktory, ktoré ohrozujú ich psychickú pohodu a výrazne zvyšujú riziko, že sa ocitnú v situácii NEET (mimo vzdelávania a zamestnania).

Následky vojnových tráum a posttraumatický syndróm

Mladí ľudia, ktorí utiekli pred vojnou (najmä mladé ženy s deťmi), často trpia **posttraumatickým syndrómom (PTSD)** a úzkosťami. Tieto stavy si vyžadujú odbornú psychologickú, niekedy až psychiatrickú starostlivosť, ktorá je však pre túto skupinu na Slovensku ťažko dostupná, pričom cudzinci a cudzinky voči nej často prechovávajú nedôveru.

Stigmatizácia pomoci a strach z inštitúcií

V komunitách cudzincov je téma duševného zdravia **stigmatizovaná**. Klasická psychologická alebo psychiatrická pomoc je vnímaná negatívne a je vyhľadávaná až v krízach.

Prítomný je strach, že **otvorené priznanie psychických problémov by zhoršilo ich pobytový status** alebo by viedlo k negatívnym zásahom zo strany úradov.

Namiesto formálnej terapie u psychológa preferujú menej ohrozujúce formy (koučing, skupinové stretnutia) a pretrváva u nich presvedčenie, že problémy si musia vyriešiť sami v rámci vlastnej komunity.

Nedostupnosť odbornej starostlivosti

Kľúčovou systémovou prekážkou pri terapii je **jazyková bariéra**, keďže spracovanie tráum v cudzom jazyku je mimoriadne náročné a inštitúcie nemajú dostatok odborníkov ovládajúcich jazyky cudzincov.

Samotná diagnostika psychických ťažkostí je skreslená a sťažená, pretože **chýbajú štandardizované diagnostické nástroje** prispôbené pre cudzincov a národnostné menšiny.

Štátne centrá sú preťažené, v regiónoch **akútne chýbajú detskí psychiatri** a kvalitná súkromná starostlivosť je pre mladých cudzincov finančne nedostupná. Po úvodnej vlne podpory na začiatku vojny navyše kapacity pomoci postupne klesli.

Kultúrny šok a stres z adaptácie

Duševnú pohodu cudzincov nahľadáva aj kultúrny šok zo zmeny prostredia.

Neistý pobytový status, snaha zorientovať sa v odlišných písaných aj nepísaných pravidlách a všadeprítomná jazyková bariéra vyvolávajú stres a psychický tlak, čo predlžuje a komplikuje proces ich adaptácie na nové prostredie.

Dopady zmeny postojov majority a kyberšikany

Na duševné zdravie najmä mladých Ukrajincov negatívne dolieha **posun v postojoch slovenskej verejnosti – od počiatočnej solidarity k súčasnému odmietaniu.**

Často bývajú vystavení verbálnym atakom v školách aj na verejnosti. Ich psychiku navyše zhoršujú proruské postoje v ich okolí a **dehonestujúci, nenávistný obsah** šírený na sociálnych sieťach (napr. na Facebooku), ktorý ich znepriateľuje s domácim obyvateľstvom.

Jednotné kontaktné miesta

Nástroje pre prevenciu situácie NEET u mladých cudzincov

Tieto pripravované inštitúcie majú slúžiť ako systémový nástroj a záchranná sieť pre mladých ľudí v situácii NEET, pričom mladí cudzinci a cudzinky tvoria špecifickú a zraniteľnú cieľovú skupinu. Títo mladí ľudia často nie sú v kontakte so žiadnou oficiálnou inštitúciou a pre absenciu funkčných sociálnych väzieb im hrozí izolácia a sociálne vylúčenie. Aby JKM dokázali túto skupinu úspešne integrovať a pomôcť jej, musia adaptovať svoje služby a princípy fungovania.

Proaktívny terénny dosah (outreach) a adaptovaná komunikácia

JKM nemôžu pasívne čakať, kým ich mladí cudzinci vyhládajú. Je nevyhnutné **aktívne ich identifikovať a podchytiť čo najskôr po príchode do regiónu.**

Zásadnou podmienkou je prekonanie jazykovej bariéry pri šírení informácií. Klasické formy oslovovania tu zlyhávajú, preto musia JKM komunikovať v cudzích jazykoch a využívať tie kanály, v ktorých títo mladí reálne fungujú (napríklad siete Telegram a Instagram).

Asistencia pri prekonávaní byrokratických a existenčných bariér

Situácia mladých cudzincov vyžaduje **špecializovanú asistenciu pri riešení právneho a pobytového statusu**. JKM by mali byť schopné navigovať ich v úradnom systéme, pomôcť s vybavovaním termínov na cudzineckej polícii či pri uznávaní dokladov o predchádzajúcom vzdelaní (nostrifikácii). V tejto oblasti môže pomôcť aj sieťovanie s organizáciami, ktoré sú schopné takúto podporu poskytnúť (napr. ConneCTT, Integračné centrum Opora a ďalší).

Keďže mladí cudzinci sú zraniteľnejší voči praktikám zneužívania na trhu práce, kariérne poradenstvo v JKM musí klásť špecifický dôraz na **prevenciu pracovného vykorisťovania a rozpoznávanie neférových podmienok**.

Zásadnou praktickou pomocou, ktorú cudzinci potrebujú, je **asistencia s hľadaním ubytovania** (napríklad služba párovania dopytu mladých cudzincov s ochotnými prenajímateľmi).

Kultúrna citlivosť a budovanie „vlastného“ bezpečného priestoru

Pre úspešné nadviazanie vzťahu potrebujú mladí cudzinci cítiť fyzické aj psychologické bezpečie. Skúsenosti ukazujú, že efektívnym nástrojom je poskytnutie vyhradeného času výlučne pre ich komunitu (napr. fungovanie ukrajinského klubu), aby si na priestor zvykli predtým, než sa zapoja do širších aktivít s majoritou.

Dôležité sú symbolické gestá prijatia a uznania ich identity (napr. prítomnosť vlajky, cudzojazyčných kníh či oslavy ich národných sviatkov).

Až po vybudovaní dôvery by mali nasledovať neformálne, zmiešané integračné aktivity, ako sú spoločné varenie alebo „jazykové kaviarne“.

Nížkoprahová psychologická a vzdelávacia podpora

Je potrebné, aby služby JKM reflektovali traumy spojené s útekem pred vojnou a zaťaženie z dvojitého štúdia. **Psychologická pomoc by mala byť anonymná a nízkoprahová**, zameraná na prvotnú stabilizáciu (sanáciu) a bezpečné nasmerovanie na špecializovaných odborníkov.

Okrem klasických jazykových kurzov by JKM mali iniciovať **neformálne konverzačné kluby a prepájanie dobrovoľníkov na doučovanie**.

Mladým cudzincom, pre ktorých je okamžitý nástup do školy alebo práce príliš stresujúci, by JKM mali ponúkať **riadené dobrovoľníctvo** ako bezpečný medzikrok pre získanie kompetencií a pocitu užitočnosti.

Nevyhnutnosť zamestnávania „insiderov“ a úzkeho sieťovania

Aby JKM skutočne prelomili bariéru nedôvery a jazykovej izolácie, je kľúčové začleniť do ich tímov ľudí priamo z cudzineckých komunít (tzv. insiderov).

JKM nesmú fungovať ako izolovaný ostrov, ale ako sieťovací uzol. Pri komplikovaných právnych či pobytových prípadoch musia mladých cudzincov okamžite nasmerovať na špecializovaných partnerov, ktorí sa im už dlhodobo venujú (napríklad Liga za ľudské práva či ConneCTT).

Záver a zhrnutie

Mladí cudzinci a odídenci v Trnavskom kraji predstavujú **zraniteľnú skupinu, ktorá čelí komplexným systémovým a štrukturálnym bariéram** vo všetkých sférach života. Ich integráciu do vzdelávacieho systému a na trh práce brzdí nielen pretrvávajúca **jazyková bariéra a administratívna záťaž** pri legalizácii pobytu či nostrifikácii vzdelania, ale aj existenčná neistota a kríza bývania. Pre absenciu sociálneho kapitálu a nutnosť finančne zabezpečiť seba či rodinu sú títo mladí ľudia často nútení uprednostniť rýchly zárobok pred vzdelaním. To ich tlačí do **šedej ekonomiky, na nízkokvalifikované pozície a vystavuje ich riziku pracovného vykorisťovania**. Tieto kumulované faktory u nich drasticky **zvyšujú riziko, že prepadnú systémom a ocitnú sa v situácii NEET** (mimo vzdelávania a zamestnania).

V sociálnej rovine uplatňuje táto mládež **stratégiu „neviditeľnosti“ a cielene sa utahuje do vlastných, uzavretých komunít**. Táto samoizolácia slúži ako obranný mechanizmus pred kultúrnym šokom, narastajúcimi xenofóbnymi náladami spoločnosti a šikanou, s ktorou sa stretávajú v školách i vo verejnom priestore. Kombinácia neistoty, preťaženia z dvojitého dištančného štúdia a prežitých vojnových tráum má **negatívny dopad na ich duševné zdravie**. K odbornej pomoci, voľnočasovým aktivitám či možnostiam občianskej participácie sa pritom dostávajú len minimálne, keďže klasické inštitucionálne prístupy zlyhávajú na jazykovej bariére, vzájomnej nedôvere a pasivite inštitúcií.

Na prelomenie tejto hlbokej izolácie je nevyhnutná **zásadná zmena prístupu inštitúcií**, čo sa ukazuje najmä pri budovaní jednotných kontaktných miest (JKM). Systém by mal prejsť k **aktívnej terénnej práci (outreach) a kultúrnej citlivej komunikácii** v jazykoch cudzincov priamo v priestoroch a na online sieťach, kde sa zdržiavajú.

Kľúčovým predpokladom ich úspešného začlenenia je **vytváranie „bezpečných priestorov“ s podporou pracovníkov priamo z ich komunít** (tzv. insiderov) a poskytovanie nízkoprahovej pomoci, ktorá spája psychologickú podporu s praktickou asistenciou pri zvládaní byrokracie a hľadani ubytovania. Až po nadobudnutí pocitu bezpečia a uznania vlastnej identity sú mladí cudzinci schopní plnohodnotne sa otvoriť a integrovať do väčšinovej spoločnosti

CENTRUM PRE
VYSKUM ETNICITY A
KULTÚRY